

Sprekend Humanisme

Uitwerking van het interview met:

Wieberen Koopmans (geb. 24-03-1943)

Datum : 28 augustus 2006

Lokatie : Universiteit voor Humanistiek, van Asch van Wijckskade Utrecht

Onderwerp(en) : Gezin, opvoeding, opleiding, Humanistisch Vormingsonderwijs
HVO in het algemeen, HOI

Duur interview : **02:04:23; ca. 2 uur en 4 minuten**

Naam / functie interviewer(s) : Bert Gasenbeek, directeur Humanistisch Historisch Centrum, en
Pieter Edelman, wetenschappelijk medewerker HHC

Kader/context : Dit interview is gehouden door het Humanistisch Archief /
Humanistisch Historisch Centrum in het kader van het
digitaliseringsproject Sprekend Humanisme.

Niveau van uitwerking : Indicatief (Globaal; tijd/onderwerp, kernzin(nen) en eventuele
opmerkingen)

Drager : Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband; MP3
bestand WAV/MP3- 192

Datum uitwerking : 13 september 2016

Uitgewerkt door : Roy Jansen

Respondent : Wieberen Rink (W.R.) Koopmans heeft gedurende ongeveer 30
jaar lang een belangrijke rol gespeeld bij het Humanistisch Vormingsonderwijs HVO. In een serie
interviews vertelt hij over zijn leven, zijn werk en zijn inzet voor het HVO.

Koopmans werd op 24 maart 1943 geboren te Heerenveen. Na de gemeentelijke Mulo A te Akkrum (1955 – 1959) en de Rijkskweekschool te Heerenveen (1959 – 1964) (volledig bevoegd onderwijzer) was hij van 1965 – 1969 plaatsvervangend hoofd van de openbare lagere school te Weesp. In die periode werd hij Junior Adviseur opbouw Tropenmuseum te Amsterdam en lid van de landelijke werkgroep Humanistisch Vormingsonderwijs in het lager onderwijs.

Van 1970 tot 1974 was hij Plaatsvervangend hoofd van de algemeen bijzondere lagere school te Bergen (NH). Van 1970-1977 volgde hij op het Humanistisch Opleidingsinstituut een opleiding voor geestelijk werk. Hij werd lid van de landelijke werkgroep Humanistisch Vormingsonderwijs in de lagere school en lid van het bestuur van het Humanistisch Opleidingsinstituut.

Van 1974 – 1979 was Koopmans als opbouwerker gedetacheerd bij het Centrum Humanistische Vorming. Daarnaast was hij als hoofd van dienst namens het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond verantwoordelijk voor overleg met het lokale bevoegd gezag / lokale gemeente besturen en Rijksoverheid en voor opbouw van het werkveld HVO-lager onderwijs (opleiding , begeleiding / na- en bijscholing materiaal ontwikkeling) . Tevens was hij bestuurslid van het Humanistisch Opleidingsinstituut en Secretaris van de Studiecommissie Samenwerkingsschool (Cie. Algemene School).

Van 1980 – 1999 was Koopmans bestuurslid van het landelijk bestuur Stichting Beheer HVO. Als zodanig coördineerde hij de acquisitie- activiteiten door plaatselijke en regionale werkgroepen HVO en was hij verantwoordelijk voor het instellen van beroep en bezwaar tegen besluiten van gemeentebesturen en de Rijksoverheid.

Daarnaast was hij van 1980 – 1999 tevens directeur Stichting Humanistisch Vormingsonderwijs (Pedagogisch Studiecentrum HVO).

Van 1978 -1998 was hij namens het HVO bestuurslid van de onderwijskoepels Contactcentrum Bevordering Openbaar Onderwijs en de Nederlandse Algemeen Bijzondere Schoolraad (een samenwerking van bestuur, vakbonds- en ouderorganisaties).

Wieberen Koopmans is namens het HVO bestuurslid geweest van twee onderwijskoepels en de Commissie Algemene School, later de Studiecommissie Samenwerkingsschool die tot ongeveer de tachtiger jaren een samenwerkingsverband was tussen vrijzinnige protestanten, katholieken en humanisten.

In 2013 wist HVO veteraan Koopmans samen met het HHC en het Utrechts Archief een plan van staatssecretaris Sander Dekker (VVD) om te bezuinigen op het levensbeschouwelijk onderwijs op openbare basisscholen tegen te houden. Staatssecretaris Dekker wilde een eind maken aan de bekostiging van deze vorm van onderwijs. Voor de Stichting Humanistisch Vormingsonderwijs (HVO) zou dat bijzonder zuur - zo niet rampzalig - zijn geweest aangezien een paar jaar daarvoor de zwaarbevochten structurele bekostiging van haar onderwijs door de toenmalige regering was gehonoreerd.

Koopmans, het HHC en het Utrechts Archief hebben onmiddellijk de handen ineen geslagen teneinde HVO directeur Nico Stuij van voldoende inhoudelijke munitie te voorzien voor diens vlammend protest. Op vrijdag 5 juli 2013 stemde de Tweede Kamer de bezuiniging van staatssecretaris Sander Dekker op het levensbeschouwelijk onderwijs op openbare basisscholen met een grote meerderheid weg. Daarmee was het schrappen van het HVO onderwijs van de baan. (Bron: zie <http://www.uvh.nl/hhc/nieuws/nieuws/schrappen-hvo-onderwijs-van-de-baan>).

Foto Wieberen Koopmans

Afbeelding op Twitter-account Wieberen Koopman

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
0:00-2:45	Korte inleiding door Bert Gasenbeek , directeur van het archief en onderzoeker geschiedenis van het humanisme. Voorstellen van Pieter Edelman, wetenschappelijk medewerker en mede interviewer, in het kader van het project Sprekend Humanisme, om data te verzamelen over de achtergronden/geschiedenis van de humanistische beweging in Nederland. WK was daar vele jaren actief, waarvan, vanaf 1975, 25 jaar beroepsmatig, in het bijzonder als directeur van het HVO.	
02:45-25:00	WK (1943, Heerenveen). Zijn leven is sterk beïnvloed door het ouderlijk 'nest' . Vader kwam uit het veen, moeder van de hei. Pa is in 2006 overleden. WK is opgevoed met het idee: kinderen moeten het beter hebben dan de ouders. Moeder neigde naar religiositeit, vader naar het atheïsme. Grootvader was aanhanger van Domela Nieuwenhuis. WK woonde lang in Akkrum, en eerder in Nij Beets.	Vader gaf niet af op gelovigen.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
	<p>De lijfspreuk thuis was: Je kunt het zelf! In Akkrum, 6 jaar oud, is WK aangereden. Hij was zwaar gewond en opgegeven. Hij had toen een bijna -doodervaring. Na vier dagen was hij weer boven Jan. WK legt relatie met Van Praag's aanvaarding van het leven.</p> <p>Het auto-ongeluk beïnvloedde zijn lagere schooltijd . Hij was voorbestemd voor de ambachtsschool, maar dat werd de MULO.</p> <p>Daarna volgde de kweekschool met hoofdakke, in Heerenveen. Universiteit voor arbeiders. Zijn ouders waren tegen een doorstroom naar de RUG. Dat was geen probleem voor WK. Dit had ook te maken met dienstplicht en (studie)financiering.</p> <p>Anekdote, verwijst naar wijsheid vader. WK had geld gestolen. Moeder dreigde met de hel, vader nam hem apart.</p> <p>Pa was lid van de PvdA, bezocht partijbijeenkomsten, maar was niet politiek actief. Het was een zwijgzaam gezin.</p>	<p>Atheïsme wordt in verband gebracht met moraliteit en wijsheid.</p> <p>Hoe ben je op de Kweekschool terecht gekomen. Toeval?</p>
25:05 – 27:30	<p>Op de kweekschool hoorde hij niets over vrijdenkers, vrije gedachte of het Humanistisch Verbond, dacht WK. De Kweekschool was betrokken bij een onderwijsexperiment. Er waren gastsprekers , waar een atheïst of vrijdenker bij had kunnen zijn.</p>	
27:40- 35.60	<p>In 1965 werd hij waarnemend hoofd op een openbare school in Weesp. Er was niets over wereldoriëntatie . WK mocht erover denken. Er waren botsende meningen. Er kwam ruzie met het hoofd! Al snel werd hij plaatsvervangend hoofd. Toen werd er goed samengewerkt. Het pedagogisch klimaat was open naar de wereld , en het onderwijs thematisch, als eerste in Nederland. Drie jaar lang heeft hij bijzondere dingen georganiseerd met de 5de en 6de klas.</p>	<p>Hoe was dat, om voor het eerst als waarnemend hoofd aan de slag te gaan en hoe was het pedagogisch klimaat?</p>
36:00- 42:24	<p>Reden: bestuursvorm in Weesp was niet democratisch genoeg. De ABS,</p>	<p>Waarom na 5 jaar verkast naar de Algemeen Bijzondere school</p>

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
	levensbeschouwelijk neutraal, heeft eigen bestuur en is door ouders opgericht, dit in tegenstelling tot openbare scholen. Oorspronkelijk was het een Nutsschool. Het bestuur legt verantwoording af aan ouders. Bij openbare scholen was dat niet zo. WK waarnemend hoofd om power in het onderwijs te brengen. Naar Bergen verhuisd op zijn 27 ^{ste} .	in Bergen? WK wijdt uit over de Maatschappij voor het nut van het algemeen en de oprichting vandaaruit van scholen in Limburg en Brabant
42:25- 53:50	Vanwege de brede oriëntatie op de Kweekschool heeft hij informatie gevraagd bij het HV. Per brief heeft hij zich aangemeld in 1967. Daar ontmoette hij de heer Schonk van het HV. Samen met hem gespreksgroepen geleid in 't Gooi. Daar heeft hij weinig herinnering aan. Hij had contact met Joop de Lege, raadsman in IJmuiden. WK wilde meer. Was als dienstplichtige in Ossendrecht geleverd. Hij zag de depersonalisatie van zijn maten. WK wilde raadsman worden bij defensie. In 1969 heeft hij zich aangemeld bij het Humanistisch Opleidingsinstituut (HOI) in Utrecht.	Ben je in Bergen met het humanisme in aanraking gekomen?
53:50- 1:00:39	Per brief, plus gesprek. Ina Kerkhof was directeur. Met name op zaterdag had WK, samen met ca. 15 medecursisten ,onderwijs. Gedurende 3 jaar, van 10.00 tot 17.00/18.00 uur. Veel huiswerk. Er werd aangeraden om een studiematje te nemen. Het was een raamprogramma. Drie hoofdvakken , aangevuld met gastdocenten zoals Wim van Dooren voor Filosofie; van Praag voor humanistiek en Oetske Varkevisser voor andragogie /pedagogiek op basis van ten Have. Ook waren er praktijklessen en casusbespreking in Amersfoort, met van Pols, hoofd raadsman justitie.	Hoe ging de aanmelding bij het HOI?
1:00:39- 1:04:49	Van Praag gaf leesopdrachten en herhaalde de literatuur in de les. Hij stond wel open voor discussie, maar verviel makkelijk in de oude doceermethode en uitleggerij.	Hoe was van Praag als docent?

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
	Er was veel aandacht voor vormingswerk. Het Humanistisch Verbond participeerde in humanistisch vormingsonderwijs (Simon Radius, Jan Jansen van Galen).	
1:05:06- 1:08:24	<p>Het was de tijd van volkshogescholen en buurthuizen.</p> <p>Op het HOI Wim Velthuis, een filosoof. Hij wilde de opleiding verbreden.</p> <p>WK is vrij snel lid geworden. Schonk? Die had een innerlijke drive om met humanisme om te gaan. Mensen moet je helpen. Schonk was een aardige man; motiverend.</p>	Terug naar Weesp en Schonk. Werd je toen direct lid van het Humanistisch Verbond. Wie was Schonk?
1:08:50-1:17:30	<p>WK grijpt terug op de bijna-doodervaring als 6 jarige. Sindsdien op zoek geweest naar: "Waar gaat het nu om in het leven"? Hij is opgevoed met de predestinatieleer, maar die heeft hij verworpen . Hij was op zoek naar een levensbeschouwelijke fundering van het eigen denken.</p> <p>Vanuit zijn opvoeding had hij een houding van: ontdek de wereld en je kunt het ook zelf. Wezenlijk voor de mens is zijn onderscheidend vermogen .</p> <p>WK werd in 1970 lid van een HVO clubje, aangespoord door Oetske Varkevisser, docent HVO. Het HVO lag op z'n gat. Door eigen ondervinding ervoer WK te veel onderwijs, denken, kennis. Dat was voor hem te eenzijdig. Kinderen werden niet gezien. WK onderscheidt in de ontwikkeling van het HVO 3 periodes: "pre WK met WK en post WK.</p>	Wat betekende humanisme voor jou zelf WK?
1:17:31-1:29:09	Binnen de humanistische beweging was er verschil van inzicht over het vormingsonderwijs. Maatschappelijk gezien en onderwijsinhoudelijk was er principieel verschil van mening tussen Jaap van Praag en Leon van Gelder. Leidde tot	Analyse van de ontwikkeling HVO vóór WK. Waar begint het voor WK, voor het HVO PLU (paraplu) groepje en waarom is het Humanistisch Verbond

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
	<p>een controversie. Toen speelde ook de lidmaatschapsdiscussie. WK kent dit fenomeen uit 1981. Linke discussies! Als dogmatiek de overhand krijgt, verplicht lidmaatschap, dan kost dat leden.</p> <p>Protestantse kerken wilden in het openbaar onderwijs gaan evangeliseren. Dat kon volgens een wet uit 1920. De grondslag Openbaar onderwijs (art. 29) was gebaseerd op christelijke en maatschappelijke deugden. De kerken haakten bij het eerste aan. Het HV nam stelling (1946/1947). Christenen hadden veel politieke macht (ARP en CHU). Jan Brandt Corstius begon de discussie over de grondslag van het openbaar onderwijs, dacht WK. In het openbaar onderwijs richtte het Humanistisch Verbond zich op brede oriëntatie. Het doel: onderling respect kweken ondanks verschillende levensovertuigingen, inclusief humanisme. Wil je iets bereiken in de onderwijspolitiek dan moest je een vak introduceren. Van Gelder (hoofdbestuur) was belangrijk. Het vak werd <i>Kennis van het geestelijk leven/geestelijke stromingen</i> (waarschijnlijk door van Praag en van Gelder bedacht). Nu heet dat levensbeschouwelijke vorming. De bedoeling was kinderen gevoelig te maken voor diversiteit. Het HV zocht snel brede maatschappelijke samenwerking. De Commissie Algemene School werd opgericht. Ze vonden een bondgenoot bij de Vrijzinnigen. Samen hebben ze een commissie opgezet gericht op grondslagen en een antropologische benadering.</p>	geïnteresseerd geraakt in (vormings-) onderwijs?
1:29.28-1:41.50	Daar werd niet over nagedacht. Discussie over neutraliteit van het openbaar onderwijs, ook in het Humanistisch Verbond. Levensbeschouwing was een privézaak. Het was een reactie op de evangelisatiedrang van christenen in het	Binnen het Openbaar Onderwijs (OO) ontstond het vak geestelijk leven, waarbinnen humanisme een gelijkwaardige plaats naast

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
	<p>openbaar onderwijs. Daarom is er gekozen voor de naam Algemene school. Niet neutraal maar met een antropologische grondslag. Brandt Corstius' boekje; <i>Grondslagen van openbaar onderwijs</i> was bepalend. De discussie over de algemene school is begonnen in de jaren vijftig. In de jaren zestig ontstond er brede maatschappelijke discussie binnen diverse levensbeschouwelijke geledingen om te komen tot die algemene school . In de 70er jaren is van Schelfhouts (KVP), toen staatssecretaris die eerder in de commissie zat, met een wetsvoorstel gekomen om de Algemene School wettelijk mogelijk te maken. Later werd het de samenwerkingsschool. Twee dingen stonden er in het wetsvoorstel: een bestuurlijke tussenvorm zoeken tussen openbaar en bijzonder/privaat onderwijs . Dat werd (het) <i>Tertium</i>, gericht op ontmoeting en levensbeschouwelijk ingericht waarbij de keuze van de vorming bij de leerling(ouder) ligt.</p> <p>Er kwam geen eindrapport van de hierboven genoemde commissie. Het is gebeven bij langdurige consultatierondes. Er zijn wel stukken te vinden in het HVO archief.</p>	<p>andere stromingen zou hebben. Maar wie zou het vak moeten geven?</p> <p>Opmerkelijk dat het wetsvoorstel van een confessionele staatssecretaris kwam, meent BG.</p> <p>Onderzoek onderwijsraad toont dat de tertium of samenwerkingsschool in het parlement begon te leven toen Schelfhouts in 1972 zijn idee hierover lanceerde. Sceptis bij zijn eigen KVP. Openbaar onderwijs werd als concurrent gezien.</p>
1:41:50-1:56:03	<p>Ca. 1971 werd de secretaris van de commissie Algemene School ziek. Van Praag vroeg WK om secretaris te worden. Op persoonlijke titel heeft hij dat gedaan tot eind jaren zeventig. De commissie werd toen "weggevaagd" , maar het geestelijk fundament voor de school was er wel.</p> <p>WK dacht 1 of 2 jaar na de start van het HOI, (1965) maar vooral in het VO.</p> <p>Gedoe rond godsdienstonderwijs was vanaf WO II manifest. HV heeft er lang over gedaan om van de partij te zijn. De eerste mensen die HVO gaven waren waarschijnlijk onderwijzers die via</p>	<p>BG: lag het HVO op z'n gat)? Waren er rond 1965 HVO-gevenden? Wie was de eerste? Waar liggen de wortels? Presenteerden zij zich als humanist, of was het illegaal?</p>

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
	<p>het HOI bevoegd waren, naast hun/haar werk en waarschijnlijk onbetaald. Het was vergelijkbaar met het geestelijk werk na WO II. Aanvankelijk was ook dat vrijwillig. Het Hoofdbestuur van het Humanistisch verbond (Varkevisser) kreeg brieven: waarom deden humanisten niks aan levensbeschouwelijk onderwijs? Naar aanleiding van die brieven (misschien nog in een archief of in jaarverslagen terug te vinden) is er iemand begonnen. Dat was Hans Duineveld, jeugdherbergvader. Hij kon goed met kinderen omgaan. Het begint vaak met vrijwilligers om vervolgens aan te kloppen bij de overheid voor gelijkberechtiging.</p> <p>Overigens een ingewikkelde discussie binnen het Humanistisch Verbond. Over onderwijs met betrekking tot ontwikkelingen in de pedagogiek, die parallel zou lopen met het humanisme, vond van Gelder. En het besef dat kennis erg belangrijk was. Met antropologie had van Gelder hij niet veel op, in tegenstelling tot Van Praag, die dat ook ging uitwerken. Daarover ontstond tussen de heren verschil van mening. Maar daarvóór waren beiden namens het Humanistisch Verbond betrokken geweest bij de wettelijke formulering van de grondslag van het openbaar onderwijs (wet in 1973)</p>	<p>Grosheide (1969) wordt genoemd en de mogelijkheid om op de kweekschool het vak godsdienstonderwijs te volgen.</p>
1:56.03-2:04:20	<p>Eind jaren '70. De Commissie Algemene School moest advies geven aan de ABOP (Algemene Bond Onderwijzend Personeel) over de grondslag van het openbaar onderwijs en het lager onderwijs . WK was daarbij. Inzet van Van Praag: zelfde formulering als voor VO. Van Gelder was tegen. De volgende formulering werd bedacht voor het primair onderwijs; onderwijs moet bijdragen aan de erkenning van de betekenis van de verscheidenheid van</p>	

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
	<p>godsdienstige, levensbeschouwelijke en maatschappelijke deugden.</p> <p>Van Gelder heeft de relatie pedagogiek en onderwijskunde gelegd: hoe moet je lesgeven. Het Humanistisch ideaal zit er in: de onderwijzer moet eerst een analyse maken van de beginsituatie van leerlingen, voordat hij kan beginnen. Een zgn. didactische analyse. Leo van Gelder is er beroemd door geworden. Dat was een basis voor het HVO (Humanistisch Vormings Onderwijs).</p> <p>Van Praag en van Gelder, beiden socialist. Van Gelder, aanjager van de middenschool en medebepalend geweest voor de contourennota van Van Kemenade .</p> <p>Allebei waren ze politiek en maatschappelijk actief. Van Praag was gedeputeerde in Zuid Holland en van Gelder was lid geworden van de onderwijscommissie van de PvdA. Niet vreemd dus dat ze zitting hadden in die adviescommissie.</p>	<p>BG: Hoe kwamen deze heren in zo'n adviescommissie?</p> <p>BG kondigt aan te gaan stoppen. 1^e periode HVO in grote lijnen neergezet. Verder met 1970.</p>
2:04:20	Einde opname	Het interview gaat verder op bandje 193-A.